

BALOGH CSILLA

RÉGÉSZETI ADATOK A DUNA–TISZA KÖZI AVAROK
TÖRTÉNETÉHEZ

THE HISTORY OF THE AVARS IN THE
DANUBE–TISZA INTERFLUVE AS REFLECTED IN
THE ARCHAEOLOGICAL RECORD

Szerkesztők

MAJOR BALÁZS – TÜRK ATTILA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar
Régészeti Tanszék

BUDAPEST
2016

A kötet az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskolában 2014-ben megvédett disszertáció átdolgozott és javított változata

Első és hátsó borítókép
Arany álcsat a kunbábonyi 1. sírból

© A szerző és az Archaeolingua Alapítvány
© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar, Régészeti Tanszék

ISBN 978-963-9911-85-7
HU-ISSN 2064-8162

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

2016

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

ARCHAEOLOGUA

H-1014 Budapest, Úri u. 49

Angol összefoglaló: Seleanu Magdaléna és Balogh Csilla
Tördelés és layout: Kovács Rita

Nyomda: Prime Rate Kft.

TARTALOM

1. Bevezetés	7
2. A Duna–Tisza köze avar kutatásának fontosabb állomásai	11
3. A kutatás során alkalmazott módszerek	15
3.1. Az adatgyűjtés	15
3.2. A feldolgozás elvei és módszerei	17
3.2.1. A lelőhelyek és tárgytipusok keletkezésének problémája	17
3.2.2. A tipológiai megközelítés	19
3.2.3. A kvantitatív módszer és buktatói	19
4. A terület természeti képe az avar korban	21
4.1. A terület eltartóképessége	25
5. A „lakatlan” Duna–Tisza köze az avarok előtt	29
6. A Duna–Tisza közti avarság temetkezési szokásai	31
6.1. A temetkezési szokások sajátosságai az avar kor első felében	31
6.1.1. A lelőhelyek jellege	31
6.1.2. A sírok tájolása	39
6.1.3. A sírok formája	42
6.1.4. Sírépítmények: cölöpös sírok	44
6.1.5. A halottak sírba helyezésének módja	45
6.1.6. Koporsóhasználat és halotti szemfedők	46
6.1.7. Halotti áldozatok	48
6.1.8. Halotti útravalók	67
6.2. Változások a temetkezési szokásokban az avar kor második felében	75
6.2.1. A lelőhelyek jellege	76
6.2.2. Régi és új sírformák	80
6.2.3. Sírépítmények és a sírok jelölése	93
6.2.4. A halott sírba helyezésének új módja: a kettős- és többes sírok	99
6.2.5. Koporsó, halotti kerevet és szemfedő	105
6.2.6. Halotti áldozatok	113
6.2.7. Edények	129
6.2.8. Húsadományok és tojás a sírban	136
6.2.9. Bolygatások és a sírrablások	138
6.3. A temetkezési szokások és változásaik tanulsága	142
7. A Duna–Tisza köze avar kori tárgyi emlékei	149
7.1. Az avar kor első felének leletanyaga	149
7.1.1. Ékszerek	149
7.1.2. Korai övtípusok	182

7.1.3. Az övvel összefüggő egyéb viseleti elemek	223
7.1.4. Az övvel összefüggő eszközök	236
7.1.5. Egyéb eszközök, szerszámok	267
7.1.6. Fegyveres sírok	274
7.1.7. Érmek és éremplétek az avar kori anyagban	319
7.2. A leletanyag társadalomtörténeti vonatkozásai	326
7.3. A Duna–Tisza köze sajátos történeti szerepe – hatalmi központ	328
7.4. „Kunbábony után” – a Duna–Tisza köze az avar kor második felében	331
7.4.1. Gazdag temetők a kora avar vezérek szálláshelyén	331
7.4.2. Fegyveres réteg temetői a Duna–Tisza közén	332
8. A leletanyag kronológiai fázisai	335
9. A leletanyag kapcsolatrendszere	343
9.1. Késő antik–bizánci (mediterrán) kapcsolatok	343
9.2. Germán kapcsolatok	344
9.3. Ázsiai kapcsolatok	346
10. A Duna–Tisza köze avar kori betelepülésének modellje	351
Irodalom	355
The history of the Avars in the Danube–Tisza interfluvium as reflected in the archaeological record	401
Függelék – Appendix	413